

ТЕЗИ ПРО МАЙБУТНЄ

Основні контексти вибору майбутнього Віктор Ющенко, 2002 рік

Інституційний контекст

Задекларований 10 років тому курс на демократизацію українського суспільства, — окрім певних поверхових новацій, — реально не змінив способу розуміння політичного процесу, зокрема, ролі влади та правил взаємин між владою й громадянами.

Нам не вдалося перейти від колишньої адміністративної моделі до нових демократичних відносин, коли кожен має право та можливість висловлювати свою позицію та публічно відстоювати свої інтереси. Відсутність нових інституцій управління і непрозорість урядових установ призвели до відірваності влади від реальних інтересів громадян. Влада виступає інструментом реалізації домагань окремих осіб або й прикриттям їх відповідальності за скоєні вчинки, а політики “нової хвилі” багато в чому посприяли збереженню системи владних привілеїв та чиновницької сваволі.

Тож чому наші громадяни більшою мірою виключені з процесу прийняття політичних рішень та впливу на владу, ніж, скажімо, європейці?

Відповідь, на мій погляд, одна. Ті з сьогоднішніх суспільств, які служать для нас взірцями демократії, функціонують на засадах вкорінених механізмів громадського впливу на владу та на майбутнє держави. І робиться це шляхом реального врахування публічної думки у щоденних діях та рішеннях. І чим більше таких кроків влада робить назустріч суспільству — тим більше вона отримує його довіри. Громадяни завжди повинні мати можливість упевнитись у відповідності дій влади до прийнятих зобов'язань та узгоджених напрямків розвитку.

На жаль, в Україні, влада і суспільство — це два світи, які існують паралельно і зустрічаються лише двічі на п'ять років — на парламентських та на президентських виборах. Під час цих коротких зустрічей політики розраховують на підтримку громадян; а громадяни, йдучи на вибори, вважають, що обирають захисників своїх інтересів або ігнорують вибори чи голосують проти всіх.

Однак у проміжках між виборами вплив громадськості на владу мінімальний. Партії не виконують своєї головної ролі — представляти інтереси виборців в органах влади. Позиція партій, які мають свої фракції у Парламенті, дуже мало спирається на погляди позапартійної громадськості.

Відповіддю на це є зростання негативної аполітич-

ності простих людей. Вона базується на переконанні громадян, що їм не під силу будь-що змінити, і що влада все одно діятиме, не звертаючи на них уваги. Як наслідок, люди перестають сприймати з довірою позитивні зрушення в політичному та економічному житті суспільства, а неконтрольована громадськістю влада, зі свого боку, все більше й більше демонструє ту головну ваду державного управління, яку *Євген Головаха* у своїй статті нещодавно влучно назвав “моментократією”, тобто відсутністю стратегічного бачення суспільної ситуації, психологією тимчасового правителя.

Модель відносин між владою та суспільством, що склалася упродовж останнього десятиліття, потребує принципових змін. Переконали, що одним із найсуттєвіших завдань у житті сучасного українського суспільства є зміна парадигми сприйняття політики як такої. Я розумію політику як технологію досягнення суспільно-визначених цілей через встановлення чітких, зрозумілих кожній людині правил участі суспільства в управлінні державою.

Відтак формулюється і сама роль держави — як механізму обслуговування стратегічних інтересів суспільства. Держава є інструментом узгодження і реалізації ініціатив різних верств громадськості, а не органом, що керує. Основною підставою для трансформації держави в цьому напрямку має стати реалізація принципів відкритості влади.

Ефективність дії таких принципів була нами продемонстрована в уряді у 2000 році. Введення нових засад управління розвитком, впровадження демократичних норм та процедур прийняття державних рішень, в орієнтації на просту людину — відразу дали поштовх до зростання рівня життя. Організація нових форм політичного діалогу з громадськістю та моніторингу виконання державних рішень, сприяло суттєвому зменшенню тіньових схем в економіці та поверненню довіри до уряду.

Україні необхідна кардинальна зміна управлінської культури, самої філософії державного управління. Нова модель управління суспільним розвитком мусить базуватися на принципах прозорості, під якою я розумію право кожної людини знати, де та ким приймаються політичні рішення, скільки і на що тратяться кошти держави, оскільки це є життєво необхідною запорукою відкритого, ринкового та демократичного суспільства.

Незабаром чергові вибори Президента України. У коридорах влади та засобах масової інформації вирують пристрасті стосовно можливої дати виборів, перспективних кандидатів, їхніх політичних платформ тощо.

Досі журнал “Світогляд” оминав гарячі політичні проблеми сучасної України, оскільки мета журналу — утвердження загальнолюдських цінностей та формування сучасних науково-світоглядних уявлень у суспільстві. І все-таки, зважаючи на соціально-політичну значущість цієї події, а саме для майбутнього України, пропонуємо читачам окремі статті на цю актуальну тему.

Розпочинаємо з недалекого минулого, “Тез про майбутнє” від Віктора Ющенка 2002 року.

Глобальний контекст

Суспільно-політичні та економічні процеси розвитку кожної країни все більше виходять за межі національних кордонів.

Держава перестає бути точкою відліку при плануванні національної політики; стираються межі між економічною політикою, спрямованою на вирішення внутрішніх проблем, та участю у світових економічних процесах, між населенням, що живе в країні, та діаспорою. Сьогодні ми хочемо бачити Україну світовою державою, включеною у процеси глобалізації. А це означає, що перед нами постають принципово нові питання: ким ми є у світі? Чи спроможні ми як держава відстоювати власну позицію?

Розвиток транснаціональних корпорацій, поява світових регіональних центрів значно змінює роль окремих держав, створюючи нові можливості для молодих країн. З іншого боку, зміни конфігурації світової системи безпеки теж висувають свої вимоги: ми мусимо зайняти активну позицію в новій архітектурі світових відносин і забезпечити стабільність і спокій своєї держави. В іншому разі — опинимося на узбіччі фундаментальних змін, примирив-

шись із роллю пасивного об'єкта впливу центрів політики. Ці тенденції світових процесів висувають нові вимоги до системи управління.

Україна має активно включитися у згадані процеси заради добробуту та безпеки своїх громадян.

На мою думку, це можливо здійснити тільки шляхом єднання нашого історичного коріння у всьому світі. Наша держава — це не тільки люди, етнічні групи, які живуть в Україні і поділяють спільні норми культури та цінності. Це також ті зерна української духовності та європейського рівня цивілізації, які зуміли прижитися та прорости на інших землях. Ми маємо всіляко підтримувати їхнє прагнення до духовного та культурного єднання. Це дасть змогу використати величезний досвід українців, які органічно співіснують з іншими культурами, в інших політичних та економічних контекстах. Спільнота людей, які поділяють спільні культурно-історичні установки, може стати силою, яка здатна зініціювати у світі масштабну підтримку, спрямовану на більш повне розкриття потенціалу нашої країни.

Гуманітарний контекст

В умовах стрімкого світового росту інформації визначальними чинниками, які здатні забезпечити стабільність та розвиток національної економіки, стають не природні ресурси, а вміння використовувати інформацію та створювати нове знання. Приклад країн, які найбільш динамічно розвиваються, базується на розумінні того, що добробут суспільства залежить передовсім від його готовності до змін. Накопичення інтелектуального капіталу в Україні, перетворення України в повноцінне інформаційне суспільство, орієнтоване на розвиток людини, є неодмінною умовою на шляху до інтеграції у європейську та світову спільноту.

Сьогодні саме освіта і підготовка кадрів, зокрема управлінських, обумовлює розвиток цивілізованого суспільства.

Тож освіта в Україні має стати поштовхом до програмування змін у суспільстві, виховуючи нову культуру, плекаючи в суспільстві довіру до нових політичних, економічних та громадських інститутів і демократичної перебудови в цілому.

Поза тим, державна політика мусить перейти до принципово нової системи координат, в центрі якої буде людина.

Адже коли держава не може створити сприятливі умови для розвитку особистості, людина буде шукати способів реалізувати себе деінде. Тому всебічна підтримка різноманітних форм розвитку та прикладання інтелектуального потенціалу, підвищення рівня знань та вмінь людей є, на мою думку, найголовнішим пріоритетом держави, яка претендує називатися цивілізованою.

Культурно-історичний контекст

Упродовж століть чужі еліти нав'язували Україні, її регіонам різні принципи та засади організації життя. Тому у фазу незалежності ми увійшли з різними цілями та поглядами, які сформувалися на підставі регіональних, культурних, ідеологічних, релігійних та мовних ліній поділу. Ми зустріли незалежність роздергими на подеколи ворогуючі сегменти. Така спадщина несе потенційну небезпеку соціальних конфліктів та напруженості. Розділеність суспільства на відчужені групи — за рівнем самосвідомості, за релігійними конфесіями, політичними поглядами, соціальними орієнтаціями є одним із факторів, що суттєво перешкоджає його консолідації. Це, своєю чергою, робить можливим політичні маніпуляції суспільною свідомістю, збільшує політичну апатію та зневіру населення у владі. За відсутності справжніх демократичних інститутів державного управління та соціальної кооперації, за низької спроможності населення до самоорганізації та за браком спільних системотворчих соціальних цінностей політичні сили отримують змогу адміністративними методами “диригувати” волевиявленням ізольованих груп громадян, недобросовісно використовуючи мовні та етнічні тертя для отримання політичного капіталу.

Тимчасом гетерогенність та різноманітність суспільства є надзвичайно важливим чинником розвитку сучасної демократичної країни, де культурне розмаїття може стати найважливішим ресурсом цивілізованого узгодження всіх часткових інтересів та домагань з огляду на “спільне добро”. Нашим завданням є раціонально збалансувати згадані інтереси, перетворивши джерело можливих конф-

ліктів на дієвий фактор процвітання, як це вдалося зробити в Європі. Це можливо здійснити через форми колективної участі у визначенні майбутнього своєї держави та громадського впливу на процес прийняття рішень.

Україні бракує єдиного бачення шляхів розвитку, яке б об'єднувало всі групи суспільства, розділені сьогодні за багатьма ознаками. Ми досі не маємо довгострокової стратегії розвитку, причиною чого є, на мою думку, відсутність механізмів конструктивного діалогу між згаданими суспільними групами, політичними силами, різними сегментами інтелектуальної та економічної еліти.

Ще *В'ячеслав Липинський*, перший український філософ-державник, визначав формулу української державності через консенсус та консолідацію: *“Цементом політичним, спаюючим місцевих українських людей в боротьбі за власну державу, ми хочемо мати патріотизм — любов до спільної Батьківщини, а не Ваш соціалізм, зненависть місцевих бідних до місцевих багатих, і не Ваш націоналізм — зненависть місцевих “Українців” до місцевих “не-Українців”*”*”*. Той-таки Липинський закликав: *“Через загальне добро України - до добра її громадян, через добро її громадян — до добра тих народів, членами яких є ці громадяни”*.

І вслід за цим видатним українським мислителем я стверджую, що достойне наших громадян майбутнє не виникне у результаті солодких обіцянок і виборчих гасел, виконаних під музику політизованих ідеологій. Воно не народиться через віртуозну роботу сусідніх майстрів політичних технологій та інших магічних сил. Україна буде такою, якою зроблять її самі українці

(Коментар журналу “Світогляд”) Скасувавши запропоновану Верховною Радою України дату проведення виборів Президента України — 25 жовтня 2009 року, Конституційний суд України, фактично, вже надав своє тлумачення цього питання. Задовго до рішення Конституційного суду України до мене зверталися зацікавлені особи та організації з проханням надати коментар, виходячи з астрономічної точки зору.

Отже, на підставі статті 103 Конституції України: *“Чергові вибори Президента України проводяться в останню неділю останнього місяця п'ятого року повноважень Президента України”*. Одні вважали такою датою 25 жовтня (спираючись на статті Конституції, що діяла на час проведення виборів Президента України у 2004 році), інші — 27 грудня 2009 року (проект постанови Верховної ради України, підготовлений Народним депутатом А. Шевченком), інші — 17 січня 2010 року. При цьому, на фоні взаємних звинувачень, допускають вільне трактування системи літочислення, та й ст. 103 Основного закону України (формулювання якої справді вимагає уточнення). Необхідно розрізняти два різні поняття — календарний рік, який починається 1 січня та закінчується 31 грудня, та рік повноважень Президента, який розпочинається від дати вступу на посаду і завершується через 5 повних років. Отже, якщо користуватися календарними роками, то чергові вибори Президента України мають відбутися 27 грудня 2009 року, а якщо роками повноважень, то 17 січня 2010 року. У цьому випадку мова має йти про “роки повноважень” Президента України.

Ярослав Яцків